

HADIS ISLOM SIVILIZATSIYASI VA MADANIYATINING ASOSLARIDAN BIRI SIFATIDA

Yo'ldashev Safoxon A'loxon o'g'li

Namangan davlat universiteti

Tarix yo'nalishi 2-bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqola hadislar islom dini sivilizatsiyasi, taraqqiyoti va madaniyatining asoslari hamda manbaalaridan biri, uning milliy qadriyatlarimiz va ma'naviyatimizning poydevori ekanligi haqidagi fikr mulohazalardan iborat

Kalit so'zlar: sivilizatsiya, ijtimoiy hodisa, din, hadis, e'tiqod, qadryat, ma'naviyat, jamiyat

Annotation: This article discusses the idea that the hadiths are one of the foundations and sources of Islamic civilization, development and culture, and that they are the foundation of our national values and spirituality.

Keywords: civilization, social phenomenon, religion, hadith, belief, value, spirituality, society

Аннотация: В этой статье обсуждается идея о том, что хадисы являются одной из основ и источников исламской цивилизации, развития и культуры, и что они являются основой наших национальных ценностей и духовности.

Ключевые слова: цивилизация, социальный феномен, религия, хадис, вера, ценность, духовность, общество.

Insoniyat tarixining o'ziga xos hamda dunyo haqidagi qarashlarini mutloqlashtirishiga asos bo'la oladigan ko'plab jarayon, voqea hamda hodisalar mavjud. Shunday jarayonlardan biri bu din hisoblanadi. Din bu eng avvalo, ijtimoiy hodisadir. Ya'ni inson hayoti, uning fikrlashi hamda dunyoqarashi, ijtimoiy munosabatlar hamda tashqi muhitdagi voqea hodisalarga nisbatan e'tiqod nuqtayi

nazaridan kelib chiqadigan qarashlari hamda insoniyat hayotini ma'lim tizimga solib turuvchi funksiyalarni bajaruvchi fenomen hisoblanadi.”Din – tabiat, jamiyat, inson va uning ongi , yashashdan maqsadi va taqdirini bevosita qurshab olgan, atrof muhitdan tashqarida bo'lgan, insonni yaratgan, ayni zamonda unga biron bir to'g'ri hayot, yo'nalish ko'rsatadigan va o'rgatadigan ilohiy qudratga ishonch va ishonishni ifoda etadigan maslak, qarash, ta'limotdir.”[1] Umuman olganda inson hayoti hamda uning botiniy olamini dinsiz (e'tiqod) tasavvur etib bo'lmaydi. Xususan, qariyb XV asrdan buyon insoniyat ijtimoiy hayotiga kirib kelgan hamda tarqqiy etgan, poklik hamda halollik, insoniylik va adolat g'oyalarini, yuksak ma'naviy barqarorlik kabi tuyg'ularni o'zida mujassam etgan islom dini ham jahon hamjamiyatida o'z o'rniga, shu bilan birga bizning hayotimizda ham juda kata ahamiyatga ega. Jamiyatda mavjud barcha ijtimoiy qatlamlar uchun teng tarzda qaraydigan hamda boqiy kamolotga faqat va faqat ezgulik bilan yetish mumkinligi asosidagi islom dini Arabiston yarim orolida vujudga kelgan bo'lsada, Markaziy Osiyoda o'z taraqqiyotining cho'qqisiga erishdi. Yurtimiz tarixi hamda xalqimizning qon qoniga singib ketgan mentalitetimiz, milliy qadryatlarimiz, urf odat hamda an'analarimiz, milliy hunarmandchiligimiz va me'morchiligimizda ham o'z aksini topgan. Islom dini miliy ma'naviyatimiz takomili hamda shakllanishining ham to'la asisi hisoblanadi deyish mumkin.

Islom dini vujudga kelgan davrdan boshlab hozirgi kunga qadar insoniyat tarixi uzoq yillarni, turli voqea va hodisalar, milliy etnik hamda global jarayonlarni boshdan kechirdi. Har bir davr insonlar hayotiga turli o'zgarishlar, yangilik hamda qulayliklar olib kelganligi bilan karakterlanadi. Ushbu jarayon hamda hodisalar va umuman barcha davrlarda ham muayyan ijtimoiy hodisalar, inson hayoti va ruhiyati bilan bog'liq fundamental tushunchalar, normalar, tartib qoidalar, an'ana va qadriyatlarining saqlanib qolishi, bardavom bo'lishida muayyan asos bo'lishi zarur hisoblanadi. Ushbu asoslar yozma manbaalar ko'rinishida bo'lishi hech kimga sir

emas. Islom dini hamda uning asosiy funksiyalari, insonlar turmush tarzi, qadriyat hamda e'tiqodini, ijtimoiy hayotining asosiy jabhalarini qamrab olgan hamda muayyan tizimli tarzda tashkil qiladigan asoslar bu Islom dinining muqaddas kitob "Qur'oni Karim" hamda Hadisi sharif hisoblanadi.

Hadis (arab tilida xabar, gap va yangilik ma'nolarida keladi) — Muhammad (s.a.v.) aytgan so'zlari, qilgan ishlari, iqrorlari to'g'risidagi rivoyat. Hadis Islom dinida Qur'oni Karimdan keyinda turuvchi eng ishonchli manba hisoblanadi. Hadislar ikki qismdan iborat bo'lib, bular matn va isnod hisoblanadi. Hadislar ikki turga: hadisi qudsiy (ma'nosi Alloh taoloniki, aytilishi rasululloh tomonidan bo'lgan hadislar) va Hadisi nabaviyga bo'linadi. Hadislar e'tiborga olinishi jihatidan 3 qismga bo'linadi: sahih (ishonchli), hasan (yaxshi) va zaif hadislaridir. Qur'onda barcha huquqiy va axloqiy masalalar umumiy tarzda bayon etilgan. Ularga aniqlik kiritish va izohlash uchun Muhammad (sav) o'z hadislarini aytardi. Bu hadislarini payg'ambarlarning safdoshlari yodda saqlashga harakat qilardi. Payg'ambar vafotidan so'ng hadislarini naql qilish odat tusiga kirdi. Shu munosabat bilan bir guruh musulmonlar uni yozma shaklda to'play boshladilar. Birinchi hadis kitobini Ibn Shihob az-Zuhriy yozdi. Undan keyin birin-ketin hadis to'plamlari tasnif etila boshladi. Lekin bu to'plamlar muayyan tartibga solinmagan, boblarga ajratilmagan bo'lib, ularda payg'ambar hadislarini bilan sahobalar va tobe'inlarning fatvolari chalkashtirib yuborilgan edi. Hijriy III asrda hadis tasnif etish sohasida «musnad», «sahih», «sunan» deb atalmish turli yo'nalishlar vujudga keldi. «Musnad» yo'nalishida tasnif etilgan to'plamlarda turli mavzudagi hadislar bir joyda keltirilib, ular hadis rivoyat qiluvchi sahobalarning islom dinini qabul qilgan vaqtiga ko'ra yoki alifbo tartibida joylashtirilgan. Abu Hanifa, Ahmad ibn Hanbalg'ning hadis kitoblari shu yo'nalishga mansub. «Sahih» yo'nalishiga to'g'ri, ishonarli hadislar kiritilgan. Bu yo'nalishga Imom Buxoriy asos solgan. «Sunan» yo'nalishidagi to'plamga esa, to'g'ri, ishonarli hadislar bilan bir qatorda «zaif» hadislar ham

kiritilgan. Abu Dovud, Abu Iso at-Termiziy, Nasoiy, Ibn Moja to‘plamlari shu yo‘nalishta mansubdir[2].

Hadis ilmining shakllanishi hamda rivojlanishi bevosita insonlar orasidagi turli masala hamda hodisalarga nisbatan xato yondashish, turli tushunmovchiliklar hamda diniy e‘tiqod masalasidagi fikrlar tarqoqligiga barham berish va shu bilan bir qatorda dinning vujudga kelgan davridagi fikr mulohazalarning unutilib, o‘zgarib ketmasligi bilan bog‘liq hisoblanadi. Ushbu jarayonlarda hadisshunoslarning mehnati va izlanishlari tahsinga sazovordir. Rivoyatlarda birgina hadisning sahih yoki nosahih ekanligini aniqlash uchun Imom Buxoriy izlab izlab 10 dam ortiq mamlakatlarni kezganligi hammamizga ayondir.

Yurtimiz azal azaldan dunyo tamadduni hamda jahon sivilizatsiyasining o‘chog‘laridan bir bo‘lib kelgan. Bu serquyosh zaminda yetishib chiqqan olimlarning ilmiy merosi hozirgi kunga qadar jahon ahli e‘tiborini o‘ziga tortib kelmoqda. Hadis ilmining rivojida ham bevosita hadisshunos olimlar Imom Buxoriy hamda uning shogirdi Imom at-Termiziy hissaları beqiyos hisoblanadi. Shunday ajdodlarga munosib voris bo‘lish va ularning ilm yo‘lini davom ettirish shu yurtning barcha farzandlari uchun insoniy burch hisoblanadi. Davlatimiz rahbari ham bevosita yoshlarga murojaat qilib: "Sizlar ko‘p kitob o‘qigan, bilimli avlod sifatida yurtimiz o‘tmishda jahon sivilizatsiyasi beshiklaridan biri bo‘lganini yaxshi bilasiz. Siz Xorazmiylar, Farg‘oniylar, Beruniy va Ibn Sino, Ulug‘bek, Navoiy va Boburlar, Buxoriylar, Termiziylar avlodisiz. Ana shunday buyuk vatandoshlarimiz yaratgan bebaho bilim va kashfiyotlar bugun ham butun insoniyatga xizmat qilmoqda"[3] deb ta’kidlamagan edi. Ushbu fikr ham yuksak ishonch namunasidir desak xato bo‘lmaydi.

Xulosa o‘rnida shuni aytish mumkinki, hadis ilmi va umuman islom dini milliy ma’naviyatimiz va qadriyatlarimiz, madaniyatimiz va mentalitetimizning asoslaridan biri hisoblanadi. Ma’naviyatni Islomsiz, Islomni ma’naviyatsiz tasavvur

etib bo‘lmaydi. Turmush tarzimiz, milliy tarbiya tizimimiz, an‘analarimiz, oilamiz va barcha barchasiga e‘tibor qaratadigan bo‘lsak hayotning barcha jabhalarida uning poklik va ezgulik g‘oyalarini ko‘rishimiz mumkin. Bevosita mamlakatimiz Prezidenti Shu. Mirziyoyev mamlakatimiz oldida turgan ustuvor vazifalar haqida fikr bildirar ekan: "Biz yaratayotgan yangi O‘zbekistonning mafkurasi ezgulik, odamiylik, gumanizm g‘oyasi bo‘ladi. Biz mafkura deganda, avvalo, fikr tarbiyasini, milliy va umuminsoniy qadriyatlar tarbiyasini tushunamiz. Ular xalqimizning necha ming yillik hayotiy tushuncha va qadriyatlariga asoslangan"[4] deb ta‘kidlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Alisher Toyrov, Shaxzod Axmedov. Dinshunoslik. Samarqand 2018. 10-bet
2. Qomus.uz/O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh. Mirziyoyevning Yoshlar Forumida so‘zlagan nutqian. 25.12.2020
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh. Mirziyoyevning Ma‘naviy-ma‘rifiy ishlar tizimini tubdan takomillashtirish, bu borada davlat va jamoat tashkilotlarining hamkorligini kuchaytirish masalalari bo‘yicha videoselektor yig‘ilishida so‘zlagan nutqidan